

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

gyarapódott Isten és emberek előtt kedvességben. Aztán elérvén teljeskorát, teljesíteni kezdette isteni hivatalát. Válogatás nélkül prédikált mindenkinek és tanította az élet útját; de végre nemzetfelei kiolthatatlan gyűlöletének és irigységének lett áldozata: a Golgotha hegyén keresztre feszítettetett.

Figyeljünk az üdvíratra.

»Vitetik vala más két gonosztevő is ő vele, hogy ki végeztessenek. Egyik pedig a latrok közül, kik ott függenek vala, káromolá őt, mondván: Ha te vagy a Krisztus, szabadítsd meg temagadat és minket is. Felelvén pedig a másik, feddé őt, mondván: Te sem féled az Istent, holott ugyanazon büntetés alatt vagy. És mi ugyan igazságosan, mert cselekedeteinkhez méltó díjt veszünk; de ez semmi gonoszt nem cselekedett. Szt. Lukács evangelioma 23 r. 32, 39, 40, 41.

Oh csodálatos találkozás! Ez a gonosztevő, ki a másikat feddette, nem más, mint Tizmász, a rablófőnök, ki harminczhárom évvel előbb az arab hegyek egyik veszedelmes szorosában oly nemes-lelkűen védelmezte az Isten Fiát és ki Jézus szenvedésének évében elfogtván, gonoszságaiért a Golgotha hegyén a világ Megváltója mellett keresztthalállal lakolt.

»És (a jobb felől levő) mondá Jézusnak: Uram! emlékezzél meg rólam, midőn országodba jutsz. És mondá neki Jézus: Bizony mondom neked, ma velem leszesz a paradicsomban«. Sz. Lukács evang. 23 r. 42, 43.

Az »Árvévk« után eredeti örményből közli:

Szongott Kristóf.

A hazai örmények uniója a róm. kath. egyházzal.

Ebecses folyóirat tisztelt olvasói előtt ismeretes már azon nevezetes, de egyszersmind jellemző esemény, hogy apáink inkább ott hagyták az ősi hazát,

a királyszékes Áni fővárost és majdnem minden vagyonu-
kat: de Krisztust nem tagadták meg.¹⁾

Azért a sanyarú vándorbottal kezökben 1239-ben Krimbe, mely félsziget akkor a keresztény genuaiak uralma alatt állott, menekültek. Itt tartózkodtak 1475-ig; de az Üdvözítő vallását, melyre Világosító Szt-Gergely tanította az örmény nemzetet — hiven megtartották. Azonban régi üldözőik: a tatárok háborgatásai miatt innen is menekülniök kellett: Lengyelország-, Moldova-, Oláhországba mentek, hol szakadárokkal érintkezve s ezek által folytonosan szorongatva, az igaz hithez való ragaszkodásuk meg-ingott: az egyház tanaival ellenkező tanokat kezdettek vallani, s csakhamar elszakadtak azon egyháztól és vallástól, melyért őseik szülőföldjüket hagyták oda.

A Lengyelországban letelepülteket Miklós (Nigol) nevű püspökjük fáradozása 1652-ben visszatérítette az igaz hitre; atyáink azonban, kik akkor Moldova- Oláhországban laktak — saját schismaticus püspökük alatt szakadároknak maradtak. És habár szakadár volt a fejedelem úgy, mint az ország népe, mégis sokat kellett az örményeknek szenvedniök vallásuk-, nyelvük- és szokásaikért. Erőnek erejével kényszerítették őket, hogy szertartásaikat és nyelvöket elhagyván, térjenek a görög szertartásra.

Ki tudná megmondani, mennyit szenvedtek atyáink ezen üldözések alatt? Templomaikat feldúlták, szentédényeiket elrabolták, liturgikus könyveiket tűzbe dobták, papjaikat börtönbe vetették. . . .²⁾

Igy tartott ez a szomorú állapot -- kisebb-nagyobb szünetekkel — 1669-ig. Ekkor lázadás ütött ki, Ducas, Moldva fejedelme ellen; mivel az örmények nem akarták a lázadás nyomorait is elszenvedni, a szomszédos erdélyi Kárpátok közé menekültek, honnan Dániel Tódor tanácsára és Apafi Mihály, Erdély akkori fejedelmének meghívására 1672-ben bejöttek Erdélybe. . . .

¹⁾ L. »Armenia« 1892. évfolyam, 108 lap.

²⁾ L. »Armenia« I. (1887) évfolyam, 207—408 lapjain levő 2) jegyzetec.

Atyáink beköltözésükkor még mindig szakadárok voltak; de miként Ilyés András¹⁾ jézustársasági atya megjegyzi, ez nem annyira rosszakaratból származott, mint inkább abból, hogy nem volt a ki tévedéseikről felvilágosította volna őket. Minász nevű püspökük, ki a papokkal és a nép egy részével Beszterczen telepedett le, szintén ezen tévtanokat vallotta.

Ugyan-ekkor, Erdélyben a róm. katolikusok is szomorú napokat értek; mert a püspökség el volt törölve és az egyházmegyét vicariusok kormányozták. Azért még sokáig elhúzódott volna az örmények egyesülésének ügye a kath. egyházzal, ha Verzereskul Oxendius 1684-ben hozzá nem fog a nagy munkához. Ő életfeladatául tűzte ki atyafiai megtérítését. Kezdetben áldásos munkája számtalan akadályba ütközött; de azért a lánglelkű és apostoli szellemű férfiú nem csüggedt el, hanem lassanként elhárította az akadályokat, tovább folytatta az üdvös munkát. Legtöbb bajt okoztak neki Minász szakadár püspök és a papok, kik nem csak önmaguk állottak ellent az unionnak, hanem a népet is fellázították Verzereskul ellen. Azt mondták, hogy az országnak ellensége, a vallási békének felzavarója; ezért nem csak üldözték, hanem egy alkalommal Beszterczen meg is akarták kövezni.

Oxendius azonban türelemmel csak tovább munkálkodott. S ime sikeres lett fáradozása; mert beállott az aratás ideje: Minász püspök megtért! Saulból Pál lett! Minász Lengyelországból való visszatérése után, hol Pallavicini bíbornok előtt tette le a hitvallást, rövid idő múlva elhunyt ugyan; de szép tettevel az út legalább meg volt törve, s az ellenállás már nem volt oly nagy. Csakhamar követte a papság és a népnek nagyobb része is püspökének példáját és — egyesült a kath. egyházzal.

Oxendius ezen örömhírt az egyház fejével tudatni, s általában a dolgot ünnepélyessé tenni akarván, egy Illés nevű papot, nyolcz társával Lembergbe küldött az apostoli nunciushoz. Ezen küldöttség aztán Humánián Vártán,

¹⁾ L. Andr. Illia S. J. »Ortus et progressus var. in Dac gentium« című művének 64 lapját.

lebergi örmény érsek előtt, a római pápának engedelmességet fogadott, s kijelentette, hogy az erdélyi örménység visszatért a róm. kath. egyházba. Ugyanezeket levélben megírták XI. Incze pápának is, egy úttal kérték az egyház fejét, hogy a nagyérdemeket szerzett Oxendius nevezze ki püspökké. Ezen hír a legkellemesebben érintette Krisztus földi helytartóját és fölötte örvendett annak, hogy az erdélyi örmények, kik sokáig éltek tévhitben, visszatértek az egyház kebelébe. Azért készségesen engedett kérélmüknek, Oxendius püspökké, egyszersmind apostoli helynökké is kinevezte. S ezen kinevezés által nem csak a valódi érdemet jutalmazta meg, hanem Erdély róm. katolikus lakosainak szomorú sorsán, árvaságán is segített. Ugyanis a katolikusoknak ezen szomorú idő alatt nem volt lelki vezetőjük, mert püspökjük számkivetésben élt. Ezért nemcsak az örmény, hanem a latin szertartású kath. hívek is örvendtek ezen kitüntetésnek.

A száműzött erdélyi püspök sietett is hiveit Oxendius gondjaiba ajánlani, a ki nemcsak atyázkodott velök, de sőt — miként gr. Battyáni Ignác, erdélyi püspök, VI. Pius pápához intézett kérelmében említi — még latin szertartású papokat is szentelt fel, hogy ezek gondoskódhassanak a hívők lelki szükségleteiről.¹⁾

De a törökök fogságába esett; kiszabadulása után nagy buzgalommal folytatta a megakasztott munkát. A királytól nyert engedély folytán megvetette alapját Hájákhágháknak (Örményváros, Armenopolis). Azután felment Bécsbe, hol 1715-ben visszaadta nemes lelkét Teremtőjének.

Hirtelen történt halála nagy akadályokat gördített a már nagyon előhaladt unió útjába. Nagy zavarok állottak be. Az újonnan megtért örmények, kik régi szokásaikat és erkölceiket egészen nem felejtettek volt el, ismét azok szerint kezdték élni; erre buzdították őket az Örményországból és Moldovából be-bejött szakadárok is. Mind-ezekhez járult az az elszomorító eset, hogy nem tudtak meggyezni abban: kit válaszsának elhunyt püspökük utódává. Így te-

¹⁾ K Lukácsi: »Historia Armenorum Transilvaniae« 72. lapját.

hát, a körülmények kedvezése folytán, a visszaesés veszélyének voltak kitéve.

Azonban Isten nem engedte, hogy annyi fáradság, szenvedés és küzdelem gyümölcse egyszerre megsemmisüljön!

Oxendius püspök halála után nemsokára III. Károly király visszaállította az erdélyi róm. kath. püspökséget s 1716-ban kinevezte az első püspököt Mártonfi György személyében. Az újon kinevezett püspök, látván az örmények állapotát, kezébe vette az ügyet addig, míg a római szentszéktől új püspököt nyernek. Észrevevén tehát, hogy Budakovics Lázár helynök és szamosújvári plebános, ki egyszermind az egész erdélyi örmények ügyeit vezette, erre a tisztre nem alkalmas; mert nagy engedékenységgel elősegíti a hiveknek visszaesését a szakadárságba, Theodorovics Mihályt azonnal pappá szentette és az örmények közé küldötte, hogy őket a helyes útra terelje. Ez megtett ugyan mindent, hogy a békét és rendet visszaállítsa, de céljt nem ért; mert a baj már sokkal nagyobb volt, hogysen azt saját tekintélyével megszüntethette volna; azért Rómába ment, és ott jelentést tett az állapotról. Erre a római szentszék egy jegyzéket, mely az erdélyi örmények közt állítólag létezett tévelyek- és visszaélésekről szól — küldött az erdélyi püspökhöz és felszólította ezt, hogy vizsgálja meg az ügyet.

A püspök magához hivatott az örmény előkelők közül 14 személyt, kik közt az örmény egyházak képviselőin kívül világiak is voltak. A képviselők bebizonyították, hogy a tizenkét vádpont közül tiz minden alapot nélkülöz. Mártonfi püspök erre kedvező felterjesztést tett a szentszékhez, melyet azonban ezen vizsgálat eredménye teljesen ki nem elégített; ezért a szentszék időközönként küldöttei által vizsgáltatta meg az erdélyi örményeket.

De visszatért Theodorovics Mihály Rómából, ki rövid idő múlva az elhunyt Budakovics helyébe szamosújvári plebánossá választatott. E derék, tanult férfi volt az, ki az Oxendius által megkezdett, s már annyira elővitt uniót majdnem befejezte.

A szakadást teljesen a jézustársasági atyák, két ízben, (1729- és 1748-ban) tartott, s majdnem egész Erdélyre kiterjedő missziója szüntette meg. A második misszió, mely

1748-ban Szamosújvárt tartatott, lefolyásáról a következőket olvassuk a jézustársasági atyák évkönyveiben*): »Sexta missionis statio Armenis obtigit, in civitate Szamosujváriensi, quam biennio diutius jam efflagitabant. Numerosus hic populus degit; at si viros mercatui deditos demas, — feminarum pars potior hungaricam lingvam ignorat. Commodum accidit, ut id temporis omnes fere peregre rediissent. Summa pompae celebritate obviam itum est Patribus ab Admodum R. D. loci plebano cum assistentibus quator aliis subjectis ecclesiasticis, comitantibus quatuor Patribus Reformatis tribusve Conventualibus. Fructus ex missione relatus est copiosus; describi satis nequit populi armeni pietas, devotio, rigor in afflictatione sui, gemitus, lacrymae, singultum, quem quum alias tum praecipue in supplicatione de poenitentia, maxima pompa deducta, prodidit.

Tribunalia sacra redundabant constanter poenitentibus, qui devotione plane singulari inter lacrymas totius vitae superioris noxas recensuerunt. Detracta etiam haeresi spolia; nam e Calvini castris 22, a schismate 14, unus a Luthero sunt revocati. Ut porro missionis memoria in hac urbe perennet, elegans sacellum condi coeptum, cui a missionariis amplissimae indulgentiae sunt attributae.«

Ezek voltak az uniónak utolsó mozzanatai, melyekkel az egyesülés szent ügye tényleg és örökre befejeztetett!

Kapatán Márton.

Erzsébetváros hatósági határozataiból.

— 1718 év. —

I.

Jegyváltás alkalmával ne tartsanak olyan pompás vendégségeket, mint ezelőtt volt szokásban; hanem menjen el ebédre¹⁾ a vőlegény a menyasszony házához; de

*) L. N. Nilles S. J. Symbolae ad illustr. hist. Ecc. Orient. czimű művének II. köt. 932 lapját.

¹⁾ *szag nyak, etc.*: hácz udelu.